

חיי רבקה

באמצע פרשת "חיי שרה", בתווך בין סיפור מות שרה ובין סיפור מות אברהם, מביאה התורה סאגה מפוארת, סיפור מסעו של עבד אברהם למציאת אישה ונישואיה של רבקה ליצחק.

סיפור שידוכו של יצחק בא בפרק כד, הפרק הארוך ביותר בספר בראשית. מלבד עובדה זו, יש לו לסיפור עוד כמה קווי אופי ייחודיים: זוהי הפעם הראשונה שהמקרא מביא סיפור מפורט כל כך (כדוגמת סיפורי יוסף וסיפורי דוד הבאים בהמשך), והוא מופיע שלוש פעמים – תכניתו של עבד אברהם, ביצועה בפועל ולבסוף, סיפור המעשה למשפחתה של רבקה.¹ מופיע בו גיבור אפי, שמחשבותיו, דעותיו ומעשיו נחשפים בפני הקורא בבהירות רבה, והלה אינו אלא עבד אברהם.

בסיפור זה אנו שומעים גם את התפילות הראשונות בתורה,² ואף הן באות מפיו של עבד. הראשונה היא תפילה להצלחת משימתו: "ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם הַקְּרָה-נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעֵשֶׂה-חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם" (כד, 12); השנייה, תפילת הודיה: "וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֶסְדּוֹ וְאִמְתּוֹ מֵעַם אֲדֹנָי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נַחְנִי ה' בֵּית אָחִי אֲדֹנָי" (שם, 27). זאת גם זאת, זו הפעם הראשונה שהמקרא מביא ברכת אדם לחברו: "אֲחַתְּנוּ אֶת הַיָּי לְאֶלְפֵי רַבֵּה וַיִּרְשׂ זֶרְעָךָ אֶת שְׁעַר שְׁנְאִיו" (שם, 60).

בנוסף, בסיפור זה אנו פוגשים את רבקה, האישה הראשונה שהתורה מלווה אותה מלידתה (כב, 23) ונעוריה ועד לזקנותה ומותה (שעליו לא מסופר בתורה). רבקה היא גם האישה האסרטיבית והפעילה הראשונה במקרא: היא נענית לפנייתו של העבד, שואבת מים שוב ושוב עד שהיא מרווה אותו ואת עשרת גמליו, ואף מזמינה אותו להתארח בביתה. היא עונה לשאלת אחיה לבן ואמה האם תלך מיד עם האיש במילה אחת והחלטית "אֵלַיךְ" (שם, 58), וכך היא עוקפת את ניסיונות משפחתה לדחות את הזיווג. כאברהם בשעתו, גם היא נענית לצו שקורא לה לעזוב וללכת וגם היא עושה זאת ללא היסוס. בנבדל משאר האמהות, היא זו שעושה את הצעד האקטיבי, עוזבת את ביתה ואת משפחתה והולכת אל הבלתי נודע, אל יצחק.

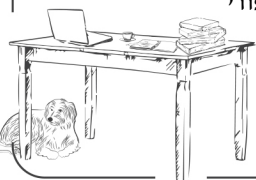
בסיפור זה אנו שומעים על השידוך הראשון במקרא. למעשה, זהו המקור המפורט ביותר במקרא כולו המספר על תהליך הנישואין – השידוך על תנאים, האירוסין, מתן המוהר, וכניסת האישה לביתה החדש.³ מהלך העניינים נראה כאקראי אבל תפילות העבד וההתנהלות הפלאית כמעט לפי התכנית רומזות להתערבות אלהית שמאחורי הקלעים, בתואל ולבן אומרים לעבד: "מִה' יֵצֵא הַדְּבָר לֹא נוֹכַל דְּבַר אֵלֶיךָ רַע אוֹ-טוֹב" (שם, 50). ובכל זאת הקוראים עוקבים אחרי התפתחות העניינים (ובעיקר כשאנו יודעים את טיבו של לבן בהמשך הסיפור...), משתאים ומייחלים כעבד אברהם בשעתו.

לכאורה, שידוך תועלתני בין שני בתי אב יש כאן, והוא אינו שונה מאינספור שידוכים שנעשו כמותו לאורך הדורות. ובכל זאת, לא רק נישואין דיפלומטיים היו נישואי יצחק ורבקה, לפנינו סיפור על אהבה. בפסוק האחרון בפרק יש ארבעה

¹ מעניין לתת את הדעת על ההבדלים שבין הגירסאות, מה שמלמד על כוונת הדברים של העבד. לדוגמה, העובדה שאברהם שלח אותו אל ארצו ואל מולדתו (בראשית כד, 4), ואילו הוא, בדברו אל משפחת רבקה מספר שאברהם השביעי: "אִם-לֹא אֵל-בֵּית-אָבִי תֵלֵךְ וְאֵל-מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבָנִי" (שם, 38). מטרתו של העבד היא לגרום למשפחה להבין שאין כאן אלא גזירת שמיים. מעניין לציין שמבין שלושת הפעלים שבהם מצטווה אברהם לעזוב את ביתו (שם, 1, 2), אברהם משתמש בשני הראשונים ואילו העבד בשלישי והאישי ביותר.

² עוד קודם נמסר שאברהם התפלל למען מלך גרר (בראשית כ, 17) אבל נוסח התפילה אינו מובא. ניתן לראות גם את עמידתו של אברהם נגד יוזמת האל להשמיד את סדום כתפילה (יח, 22), התרסה ממין זו היא בעיני רבים מהותה של התפילה אבל דברי אברהם אינם מנוסחים באופן ליטורגי.

³ יש שלמדו את עניין הינומת הכלה מרבקה שכיסתה את פניה כשראתה את יצחק (שם, 65) אבל דומני שכיסוי הפנים כאן עניינו תגובה ספונטנית של מבוכה והתרגשות (וראו בהמשך). על סיפור שידוכי רבקה כסצינת דפוס לסיפורי אירוסין מקראיים, ראו: אורי אלטר, אמנות הסיפור במקרא, תרגום: שושנה צינגל, תל-אביב תשמ"ח, 61–77.

פעלים המעידים על התפתחות הקשר בין השניים והעמקתו: "וַיְבֹאֶה יַצְחָק הָאֵלֶּה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-רַבְּקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנָּחֵם יַצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ" (שם 67). "וַיְבֹאֶה" - ראשית יצחק מביא את רבקה אל ביתו, או נכון יותר אל אוהלה של אמו כנהוג, ומיד "וַיִּקַּח" אותה, כלומר קיים אתה יחסי אישות, האהבה באה רק אחר כך "וַיֵּאָהֲבָה" כאהוב איש את אשתו אבל היחסים הופכים אישיים ואינטימיים יותר, עד כדי כך שנאמר על יצחק "וַיִּנָּחֵם יַצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ"⁴. ביטוי זה מעניין הוא ומותיר פתח לפרשנויות פורות, אולי הנחמה הזו שהביאה האהבה איפשרה ליצחק לסלוח לאביו, ובהמשך לקבור את אותו ביחד עם אחיו, עם ישמעאל.

אהבת יצחק ורבקה היא אהבה זוגית, הראשונה מסוגה במקרא. בכל המקרא מסופר רק על עוד שני מקרים מובהקים של אהבה זוגית. כוונתי היא ליעקב שאהב את רחל (בראשית כט, 19, 30) ולאלקנה שאהב את חנה (שמו"א א, 5).⁵ כאן יש להעיר, שעל אף שאנו עדים לפעלתנותה של רבקה ולהתלהבותה לעזוב את ביתה ולצאת לדרך חדשה עם עבד אברהם, אין אנו שומעים אחר כך על רגשותיה שלה כלפי יצחק. אך בכך אין פלא, נדיר לקרוא בתנ"ך על אהבת אישה לאיש.⁶

ובכל זאת, דומה שגם רבקה חוותה רגש עז, שהיכה אותה ולו לרגע, בעת פגישתם הראשונה של בני הזוג: המצלמות מתמקדות ביצחק ההולך מבאר לחי רואי, השעה היא שעת בין השמשות, יצחק הולך לשוח בשדה (הוא מבקש לטייל, לשוחח עם נפשו או, כפי שפירשו חז"ל, להתפלל). האיש, שחוה טראומה איומה ועתה איבד את אמו, נושא עינו מתוך סרעפי נפשו, והנה שיירת גמלים, ייתכן שהוא כלל אינו יודע שהיא נושאת את האישה שיועדה לו.⁷ המצלמה עוברת לרבקה, אף היא נושאת עיניה באותו רגע הר-גורלות, פניה אל הדרך החדשה שבה בחרה. והנה היא רואה את האיש, את יצחק. רבקה עדיין אינה יודעת שמדובר בחתן המיועד שלה, אבל התרגשות פתאום אוחזת בה.

הנערה, שלא איבדה שליטה מול הזר שפנה אליה בבאר ולא לנוכח בני ביתה התועלתניים, מועדת לרגע. המצלמה עוקבת אחריה כשהיא נופלת מן הגמל. נראה שרבקה נבוכה מתגובתה הספונטנית, ועל כן היא שואלת את העבד בהתנשאות נסיכית: "מִי-הָאִישׁ הַלֵּזָה הַהַלֵּךְ בְּשָׂדֵה לְקִרְאָתְנוּ" (שם, 65). כשהיא מקבלת תשובה לשאלתה, היא מכסה את פניה בצניעות ומתנהגת כראוי לכלה צעירה. כיסוי הפנים הוא גם כניסתה של רבקה לתפקיד שיועד לה אבל אותו הרף עין (תרתו משמע), רגע הפליאה ואיבוד השליטה הוא מרגעיו המופלאים של המקרא.

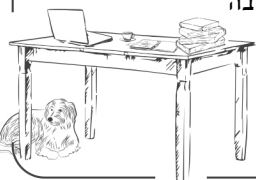
יצחק ורבקה הם גם הזוג היחיד בין אבות האומה שהיו זוג מונוגמי. ועל אף העובדה שבערוב ימיו של יצחק, ניצלה רבקה את חולשתו והערימה עליו, הם מתוארים כזוג שפעל יחדיו. כאשר מתברר שרבקה עקרה, נאמר: "וַיַּעֲתֵר יַצְחָק לֵה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא" (בראשית כה, 11). בניגוד ליעקב ואלקנה, שעל אף שהמקרא מספר על אהבתם לרעותיהם, תגובותיהם אינן משכנעות - יעקב אינו מגלה אמפתיה לכאבה של רחל ואלקנה מנחם את חנה בדרך מגושמת ולא רגישה - יצחק נוקט גישה פעילה ומתפלל לאלהים למען אשתו. תפילתו נענית אבל הנבואה על שני הגוים שבבטנה של רבקה ניתנת לרבקה דווקא, הדרשנית הראשונה בתולדות עמנו ולמעשה בתולדות האנושות כולה ("וַתֵּלֶךְ לְדַרְשׁ אֶת ה'", שם 23).

⁴ הדברים מזכירים את שירו של ח"נ ביאליק: "הַכְּנִיסִי תַחַת כַּנְפֶיךָ וְהִי לִי אִם וְאֶחָת". אהבה אמיתית היא אהבה רבת פנים שבה אהובים ממלאים פונקציות מגוונות בחיי בני הזוג.

⁵ שאר מקרים שבהם מסופר על אהבת גבר לאישה קשה לתארם כאהבה זוגית, לדוגמה אמנון שנאמר עליו שאהב את תמר (שמו"ב יג, 1). חז"ל כינו את אהבתו "אהבה התלויה בדבר" אבל דומה שאי אפשר לכנות רגש חולני זה בשם אהבה או אהבתו של שלמה לנשים הנכריות (מל"א יא, 1) קשה לה להיות מתוארת כאהבה זוגית. וראו גם דבה"ב יא, 21; אסתר ב, 17.

⁶ יוצאת דופן היא אהבת מיכל בת שאול לדוד (שמו"א יח, 20).

⁷ אולי מלמד הדבר שהאהבה מצדו של יצחק לא הייתה ממבט ראשון, את הגמלים ראה יצחק, לא את הנערה. האהבה הבשילה בהמשך.

אכן הנערה הייתה "טַבַּת מְרָאָה מְאֹד" (שם, 16), והדברים אמורים אולי לא רק על יופיה אלא גם על יכולת הראיה המופלאה שלה, זו שעמדה לה גם כשעיניו של יצחק כהו מראות. אבל אותו רגע נדיר של נשיאת עיניים הדדית, אותו רגע חולף הוא רגע שעשוי להפר עלילות ותכנונים. מה חשו השניים באותו מעמד לא נדע, ברור רק שרגע זה חודר את מהלך הדברים ואדיש לערכם של נישואין ממלכתיים ושל תולדות האומה, הוא עוצר להרף עין את סיפור המעשה של בני הזוג שמהם יצאו שני גוים, שני לאומים הממשיכים עד היום להיפרד זה מזה. נשיאת העיניים ההדדית מתארת רגע שיש בו נצח, רגע שאינו מכיר בבריתות, בגניאולוגיה ובמהלך ההיסטוריה. אבל עמים שבשורשי תולדותיהם מצויה נשיאת עיניים שכזו, חזקה עליהם שימשיכו ליחל לרגעים של מבט ישר.

